

24 שעות לחימה בתוך בתי-הסוהר, סריקה באזורים הסמוכים וחקירה נמרצת, סיכמו השליטונות את הפעולה: שני סוהרים יהודיים נהרגו, אחד נפצע, 67 אסירים הצליחו להימלט, 13 נהרגו, חמישה נפצעו. ועדת-חקירה שהוקמה, אשר בדקה את סידורי-הבטיחות בכלא, העלתה ממצאים מדהימים של רשלנות והזנחה. רק שני זקפים שמרו על בתי-הכלא בשעות הלילה ואותם שניים נמלטו מעמדותיהם בהיפתח המרידה בלא שירו אפילו כדור אחד. היה זה אדר-זק תדורת לאומץ-ליבם של האסירים היהודיים, שהצילו ממוות בטוח לפחות עשרה סוהרים. אותם אסירים אף הצליחו למנוע את בריחתם של עשרות כלואים ביטחוניים.

מרד כלא שאטתה של 1958 גרר אחריו את הדחת נציב שירות בתי-הסוהר. תחתיו נתמנה הנציב הנוכחי, אריה גיר.

הפראומה של התמרדות כלא שאטתה דאז מזווה את גונדר ניר מאז נתמנה לתפקידו. ממש לפני נזרק הנציב הקודם מתפקידו בגלל מחדל זה.

לזכותו של הנציב הנוכחי ייאמר, שבמשך שנות כהונתו הארוכות לא אירעו כל בריחות גדולות מבתי-הכלא בארץ. המחדל הרציני היחיד היה, כאשר שני אנשי פאתח ברחו, לפני שנה וחצי, מכלא רמלה. הגיעו ללבנון, שם התראיינו על-ידי העיתונות הבינלאומית.

הבריחה מכלא רמלה אירעה בתקופה שבה בנו את החומה הגדולה סביב כלא זה. חומה זו, משהוקמה, אפיינה גיח לדרכי-החשיבה של גיר, הרואה כמטרה ראשונית במעלה חומות ומקלעים, כפיתרון לבעיות בתי-הסוהר. **ניר מעולם לא היה מסוגל להתמודד עם**

הבעיות האמיתיות, המעיקות, הקיימות מעבר לחומות פנימה.

נציב בתי-הסוהר הוא אדם באון ועדין, אך הוא נוקט יד-ברזל בכל הנוגע לבטחון בתי-הכלא. מפקדי בתי-הכלא למדו ממפקדם לשים את הדגש על הצד הביטחוני. הם יודעים שתמיד ייצא להם גיבוי כאשר תתעוררה בעיות של מעשי-סדום, או התאבדות של אסירים. עם-זאת, הם יודעים היטב כי לא יקבלו כל גיבוי אם אחד האסירים יצליח לברוח מהכלא. אליאס דרמיצר, מי שהיה מפקד כלא רמלה, משמש הוכחה חיה לכך. העובדה שהוא נחשב, בזמנו, כאחד ממנהלי בתי-הסוהר הכישרוניים ביותר בארץ, לא עמדה לו כאשר הצליחו שני האסירים הביטחוניים מכלא רמלה לברוח מבתי-הכלא.

דרמיצר הועבר מתפקידו, ונתמנה כמנהל כלא מעשיחו, שממנו איש אינו בורח. זוהי, כמובן, הורדה בתפקיד ובמעמד.

מה שמתחולל כיום בכלא שאטתה, אופייני למתחולל בכל בתי-הכלא בארץ. כלא תל-מונה, המשמש כבית-כלא לצעירים, הוא משרצה קלאסית של הומוסקסואלים, מוקרים מסוימים שהתרחשו בבתי-כלא זה אף הגיעו לאיפעם ידידיעת בתי-המישפט.

התעלמות

מדרישות-השיפור

צמרת נציבות כתי הסוהר מתחוללת התמודדות עקרונית מזה זמן רב. ד"ר פטר סילפאן, הפסיכיאטר הראשי של שירות בתי-הסוהר, טוען, כי בתי-סוהר מודרני חייב להיות מנהל לא על-ידי "ז'אנדרמים", ולא על-ידי אנשים שהשכלתם מיסטרית בלבד. לדעתו, יש להציב בראש השירות — וכן בראש כל בית-כלא — פסיכיאטר או סוציולוג, ולצידו, בתפקיד ביטחוני בלבד, אדם שהיה ממונה על נושא שמירת הגדרות והפעלת רשת-המודיעין הפנימית של בית-הכלא. אדם זה חייב להיות איש-מישטה.

מצאה את ביטוייה בשיחה עם נציב שירות בתי-הסוהר, היתה כי שלילטונות הכלא יסלקו מהמקום, או לפחות ירסנו ביד קשה, קבוצה לא-גדולה של אסירים אלימים, המטילה את חיתתה על כלל ציבור האסירים. איש לא העו להשמיע בקשה זו באוזני הנציב, משום שהכל ידעו כי מי שידבר, מסתכן בנפשו. נוכח הזוועות שביצעו אסירים אלימים אלה בין כותלי בתי-הכלא, לא היה כל ספק כי הם לא יחסו להוסיף מעשה-רצח אחד לרשימה הארוכה והבלתי-מפוענחת של מעשי-פשע שביצעו בתוך הכלא.

קבוצה זו, זמרות שהיא מהווה מיעוט מי בין כלל האסירים, שזוגת בור רמה כהיו הי יום-יום של בתי-הכלא, מטילה אימה על ציבור האסירים כולם.

רבים מן האסירים האמינו כי בעייה זו מוכרת היטב לשליטונות בתי-הכלא, וכי במהלך מימוש שורת-ההבטחות שניתנה להם על-ידי נציב בתי-הסוהר, תטפל ההנהלה גם בבעייה חשובה ובווערת זו. 18 ימים ציפו האסירים למימוש ההבטחות שניתנו להם — אך לשווא. כל הסדרים והנהלים שהיו קיימים לפני ההתקוממות, נותרו ללא שינוי.

בבוקר ה-21 בספטמבר, ציפתה לאסירים הסתעה. כוח מתוגבר של סוהרים פשט על תאי-המגורים של האסירים, חיפש אחר נשק קר.

שילום של הסוהרים היה מדהים. בתאים נתגלו עשרות סכונים, סכיני-גילוח, נתגלו גם כמזוונות גדולות של סמים, ביניהם סמים קשים. היו אלה כלי-נישק והסמים של חברי קבוצת האסירים האלימים, אלה שנידונו לשנות-מאסר ארוכות ואשר אספה כל תיקוה להחזירם איפעם למטב. במהלך החיפוש לא הבדילו הסוהרים בין אסיר לאסיר. הם השמידו תמונות מישפחתיות, מיכתבים, וחומר מישי-פטי רבי-ערך של אסירים רבים.

בתום החיפושים הושלכו לצינוק אסירים אחדים, כי חשודים בהסתרת פריטי נשק קר. למרבה הפלא, נחבשו בצינוק דווקא אסירים הנחשבים כשלוים, בעוד ש-השליטונות לא נגעו כלל באסירים האלימים, המסתובבים בבית-הכלא ללא חשש, בריש-גלי, כשהם מסוממים. כך מצאו עצמם אסירי כלא שאטת לכודים בצבת אימה, כאשר תנאי-חיהם בסלא לא זו בלבד שלא שופרו, אלא אף הורעו — ואילו להשתוללותם של האסירים האלימים לא הושם קץ.

כיום משמש כלא שאטת שדה-צייד לאסירי רים הומוסקסואליים הנופים, באיומי השחתת פנים ורצח, מגעים מיניים עם אסירים רבים. אחרי מיקרה-הרצח האחרון, שבו נזקק למות אסיר שסירב להסכים למישכב-זכר, גברה האימה שבעתים. כשבוע שעבר הזריקו אסירים-אלימים, בי איומי סכונים, מורפיום לוורידיהם של שמושה אסירים שלא נהגו לימוד סמים קודם-זמנ.

חשופים להתעללות סאדיסטית

רשת ההתקוממות האחרונה בכלא שאטת מורה בבירור על חומרי-הנפץ המצטבר והולך מאחרי חומות בית-הכלא.

החומות מוגנות בייעילות. צוותים מתוגברים של סוהרים תמושים עירניים ערוכים לסכל כל נסיון-בריחה. אך בתוך בתי-הכלא פנימה מידרדר המצב והולך במהירות. גם לאסירים השלוים ביותר אין עוד מה להפסיד כאשר איש אינו מטה אוון לבעיותיהם, וכאשר הם חשופים ומופקרים להתעללויות סאדיסטיות של אסירים אלימים, של סטיי-מין ומסוממים.

השבוע סיפר אסיר, שהשתחרר באחרונה מכלא שאטת, כי בשלושה שבועות וחלפו מאז חיפשו-הפתע האחרון בכלא, הוגנבו לתוכו בהצלחה כלי-נשק קרים רבים. שוב הפך הכלא מצבור של כלי-נשק.

אם אפשר היה להתייחס לדיווחו זה של האסיר-המשוחרר בביקפוק, הרי באה עדותו של עורר-דין ידוע מתל-אביב, והיא בודאי מהימנה פיי-כמה-זכמה. אותו עורר-דין נפגש, בשבוע שעבר, בכלא שאטת עם לקוחו, דן עימו בנקיטת הליכים מישפטיים מסוימים. תוך כדי שיחה הציג האסיר, לפני פרקליטו, סכין חד שהיה מוסתר בתוך בגדיו. עורר-הדין גיף באסיר, הודיע לו כי אם איפעם יחזיק שוב נשק בשרו, יפסיק לייצגו.

הוא נטל את הסכין עימו, וזה שמרו במישדו. **במצב הנוכחי אין זו אלא שאטת שד זמן בלבד, עד שאסיר נוסף יודק או יירצח שעה שינסה להתנגד לביצוע מעשי-סדום בגופו, או כאשר ינסה להתנגד שילעטו אותו בסמים רק כדי "שיהיה אחד מהחברים". ומכאן ועד להחומה, וזה התמרדות בגלית — המרחק קצר ביותר.**

כאשר תפרוץ ההתקוממות הבאה, האסירים שוב לא יאמינו להבטחות שניתנה להם. עם-זאת, הם יודעים היטב כי אפילו תחת אומי-רצח לא ייכנע נציב שירות בתי-הסוהר לדרישותיהם, ולא יניח להם להתחמק מבית-הכלא עם בני-העורבה שברשותם. בהכרח יתפוך המאבק אלים ועקוב-מדם. אנשים שאינם מפעילים היגיון, תהליך ארוך וממושך, הוא שגרם להתהוות המצב הבלתי-נסבל השורר כיום בכלא שאטת ובבתי-כלא אחרים בארץ. תחילת הפרשה, בהתמודדות שאירעה בכלא שאטת לפני 17 שנים, ואשר לה השלכות חמורות עד היום הזה.

יזו הקשה של הנציב

1 באוגוסט 1958 התמרדו מאהיתשיעים אסירים ביטחוניים ערביים, שהיו כלואים בכלא שאטת. אחרי

ערימת ההרוגים

שנהרגו בעת ניסיון הבריחה מכלא שאטת בשנת 1958, כשמעליהם עומדים השוטרים שנטלו חלק במירדף. אז היו רוב האסירים בשאטת אסירים ביטחוניים. כל ההרוגים היו ערבים. עתה יושבים בשאטת אסירי רים פליינים הכלואים לתקופות מאסר עד חמש שנים.

גם שופט בתי-המישפט-העליון, חיים כהן, נתן דעתו לנושא שינוי המיבנה של בתי-הסוהר. בסידרת הרצאות לפני מישפטים ועובדים-סוציאליים, שבה השתתפו גם נציבי שירות בתי-הסוהר ומנהלי בתי-הכלא, קבע השופט העליון כי גישה של שימת הדגש על העדפה טיפולית באסיר תתרום, לטווח ארוך, יותר מן הגישה של שימת הדגש על הצד הביטחוני בלבד.

אולם המלצות אלה לא יושמו עד היום, ולא מסיבות תקציביות בלבד.

נציב שירות בתי-הסוהר טוען, כי הפסיכיאטרים והסוציולוגים הם סתם אנשים ה"מסי תוכבים בון הרגלים" ואינם תורמים, חיובית, לחייה-כלא.

בשיחה איתו היה ניר מאיפק יותר, וציין כי חסרים בבתי-הסוהר צוותים של פסיכולוגים וסוציולוגים, משום ש, "אין למצוא כאלה בשוק החופשי". ניר הוסיף וציין: "בבית-הכלא שאטת יושבת אוכלוסייה קשה עם הרבה עבירות קודמות, ויש לטפל בה ביד קשה. בבית-הכלא מבקרים ועדות-כנסת ושופטים. אם מתגלים ליקויים, הם מדווחים על כך. בסך-הכל, מדינת ישראל יכולה להתגאות בבתי-הכלא שלה."

אולם, המציאות מורה כי קביעתו של ניר רחוקה מלהיות מדוייקת. ביקורי-חבריה-כנסת בכלא הפכו מזמן בדיחה עצובה. הללו באים ל"סיור מאורגן", משוחחים עם אסירים שנבחרו מראש, ובקפידה, על-ידי הנהלת בתי-הכלא. בשעת הביקור מתרשמים חבריה-כנסת מן השקט והשלווה השוררים במקום, ואינם מסוגלים כלל לעמוד על המתרחש מתחת לפני השטח.

עינם של שופטים לעניינים פליינים המבקרים במקום, חדה הרבה יותר. הם נכנסים לתאים, ומשוחחים עם אסירי רים לפי בחירתם. לא-פעם הם מקיימים שיחות כאלו ללא נוכחות הסוהרים.

ואומנם, הדו"חות של אותם שופטים קטיניים כנות. אך בפועל לא חל כל שינוי בי מצב. כשנים האחרונות תוארו שופטים שונים בארץ, בעשרות פסקי-דין, מעשים מסמרי-ישי-ער המתרחשים בבתי-הכלא. בפסקי-הדין התייעו השופטים על המצב הקיים ודרשו לתקנו, אך כל דרישותיהם נפלו על אוזניים אטומות. איש אינו מתחשב בהמלצותיהם ובדרישותיהם.

הכרחת

הפרדת-רשויות

"בדה מעניינת היא, כי לאיש מבין מנהלי בתי-הסוהר בארץ אין כל השכלה בתחום העבודה ה-סוציאלי, הפסיכולוגיה ובודאי לא הפסיכיאטריה. בארצות מתקדמות קיימת, במישור זה, הפרדת-רשויות ברורה. הנהלת בתי-הסוהר מופעלת על-ידי בעלי-מיקצוע מקרב הפסיכיאטרים, ואילו הביטחון מופקד בידי אנשי-מיקצוע מתוך המישטה.

מחקרים שנערכו על-ידי קרימינולוגים בארץ, ובעולם הרחב, קובעים כי הגדר היעילה ביותר סביב הכלא היא העבודה המעמיקה עם האסירים עצמם. שאם-לא-כן, יתורו רובמי-ככולם לכלא כאשר ייתפסו, לאחר שיהחורם על עבירות אחרות.

גונדר אריה ניר, נציב שירות בתי-הסוהר, אינו בנוי, נפשית ומחשבתית, לצורת-השיבה זו. מהיגם שמוזה 17 שנים הוא פועל לפי קרי מחשבה שונה לחלוטין, שבמדינות מתוקנות אבד עליו הכרח כבר מזמן.